

TOM WRIGHT

ALS
OUDE
GODEN
TERUG
KEREN

HET EVANGELIE IN TIJDEN
VAN NIEUW HEIDENDOM

Inleiding

De trein was eindelijk eens op tijd en bleef een paar minuten stilstaan op de brug over de Tyne, voordat hij het station van Newcastle zou binnenrijden. Door het raam zag ik het centrum van de stad. Ik probeerde de kathedraal te ontdekken tussen alle andere gebouwen, maar zag die nergens. Hij leek na mijn laatste bezoek verdwenen te zijn. Toen besepte ik wat er aan de hand was. Waar ik de kenmerkende lantaarntoren verwachtte, zag ik alleen maar steigers. De kathedraal bevond zich in een restauratieproces. Ik kon hem nu niet zien, maar als hij uiteindelijk weer tevoorschijn zou komen, zou hij mooier zijn dan ooit.

Schrijven over God, de kerk en de wereld – met andere woorden, theologie bedrijven – kan een beetje voelen als het bouwen van steigers rond een torenspits. Het lijkt het scherpe beeld van het getuigenis van de kerk, dat zich aftekent tegen de seculiere beelden om ons heen, voor een poosje te verbergen. Maar theologie, en de bestudering van de Bijbel, zijn er niet omwille van zichzelf (hoewel wij theologen als rechtgeaarde steigerbouwers soms trots zijn op ons werk). Ze bestaan om de kerk weer de vorm te geven voor de taken die haar wachten. Er moeten bouwmaterialen worden geïnspecteerd en sommige delen moeten gerepareerd. Er zijn onderdelen die door de wind en regen van hedendaags denken hun scherpte verloren hebben. De contouren van het geheel moeten worden aangescherpt. Als dit boek kan bijdragen aan dat proces, dan ben ik een tevreden mens.

De stelling die ik hier graag poneer is deze:

1. Ik denk dat onze huidige samenleving de kerk confronteert met nieuwe uitdagingen. Die zijn heel anders dan die christenen in de afgelopen decennia hebben gekend en gepareerd. Hoewel het hier gaat om nieuwe uitdagingen, zijn die gelukkig op zichzelf niet helemaal nieuw. We kunnen ze tegemoet treden met wijsheid uit het verleden.
2. Ik denk dat de verschillende vernieuwingsbewegingen die in de afgelopen paar decennia in de kerk hebben plaatsgevonden ons erop hebben voorbereid om exact deze uitdagingen aan te gaan. Er is onder christenen nieuwe aandacht voor oecumene, liturgie, de heilige Geest, bijbelstudie, sociale en politieke daadkracht en veel andere zaken. Op zichzelf genomen kunnen deze bewegingen de stokpaardjes worden van fanatieke enkelingen, terwijl de rest van de kerk zich afvraagt waar zij zich zo druk om maken. Maar als je de kerk een nieuw richtingsgevoel geeft, een nieuwe visie op de uitdagingen waarmee ze geconfronteerd wordt, en als je laat zien dat ze, om de confrontatie aan te gaan, kan putten uit de rijkdom die al deze vernieuwingsbewegingen te bieden hebben, dan blijft het niet bij liefhebberij voor weinigen, maar voorzien deze vernieuwingen in een gereedschapskist voor velen. Nieuwe taken wachten ons en dankzij de wijze voorzienigheid van haar Heer is de kerk daartegen opgewassen.
3. Deze nieuwe taken voor de kerk vragen om een nieuwe visie op en verstaan van de vraag wat ons evangelie is. Het is mijn vaste overtuiging dat het antwoord op deze vraag te vinden is in het verhaal van Jezus, als we dat lezen binnen de Joodse context van zijn tijd.

Als we al deze punten samenvoegen, komen we bij de indeling van dit boek. Om te begrijpen wat ons als kerk te doen staat, moeten we eerst een duidelijk beeld hebben van twee zaken die op het eerste gezicht lijnrecht tegenover elkaar lijken te staan, maar toch heel veel gemeen hebben.

Aan de ene kant hebben we een duidelijk zicht nodig op wat er gaande is in de moderne wereld, niet in het minst in de moderne westerse wereld. T.S. Eliot beargumenteerde in zijn boek *The idea of a Christian Society* (1939) dat samenlevingen nooit stilstaan; als ze geen positief ideaal omarmen (hij brak een lans voor het christelijke ideaal), zullen ze een andere richting inslaan. We hebben gezien dat zijn voorspellingen zijn uitgekomen. Wie zich vleit met de gedachte dat hij nog steeds deel uitmaakt van een christelijke samenleving, mist realiteitszin. We zijn afgedreven naar verschillende vormen van heidendom, en het wordt tijd dat we man en paard noemen.

Aan de andere kant hebben we ook een heldere visie nodig op de vorm en de betekenis van de centrale gebeurtenissen van het evangelie: leven, dood en opstanding van Jezus van Nazaret. Anders hebben we alleen een diagnose gesteld, zonder een behandeling te kunnen bieden.

Deze twee zaken – een analyse van onze huidige cultuur en een analyse van het evangelie – gaan dus in de eerste helft van het boek gelijk op en komen samen in de hoofdstukken 6 en 7, waar het gaat over het kruis en de opstanding als goddelijk antwoord op het lot van heel de wereld, in heden, verleden en toekomst.

De tweede helft van het boek past dit alles meer specifiek toe op het alledaagse leven. Als wij een antwoord willen hebben op het nieuwe heidendom, moeten we de ware God aanbidden. We worden geroepen om zijn beeld te dragen. Gewapend met de Bijbel – die we op een verantwoorde wijze gebruiken, niet als spoorboekje – moeten we de goden van onze tijd laten weten dat

hun dagen geteld zijn. We krijgen dit niet voor elkaar door simpelweg achter gesloten deuren dingen tegen elkaar te zeggen. We moeten ontdekken hoe we dit in de praktijk kunnen brengen. Om echt kerk te zijn voor de wereld, op een manier die past bij onze tijd, moeten we het koningschap van Jezus voortdurend op een passende, constructieve en aansprekende wijze vieren en verkondigen. De kerk moet dit doen in het besef dat de heilige Geest aanwezig is en dat zijn kracht ons draagt, nederig maakt en richting wijst. Als de kerk echt kerk wil zijn voor de wereld, dan moet ze opnieuw zicht krijgen op de God die de ware God is. Deze kwesties behandelen we in de tweede helft van het boek.

In de epiloog vraag ik aandacht voor een specifiek gebed, een manier van bidden, waarin de belangrijkste thema's van het boek terugkomen. Je zou dit hoofdstuk ook als eerste kunnen lezen, als verrijking en verdieping voor de overige hoofdstukken.

DEEL 1

De moderne wereld en de christelijke boodschap

Het koninkrijk en de kerk

Het koninkrijk verkondigen

Het was een warme, zweterige middag aan het begin van de zomer. Ik stond vast in het verkeer midden in Montreal, en wenste voor de zoveelste keer dat mijn auto airconditioning had. Ik zette de radio aan. Tussen andere berichtgeving door klonk een nieuwsbericht. In Vancouver was een grote internationale tentoonstelling gaande. Het was de beurt aan Rusland om te laten zien wat het in huis had. Er waren hoogwaardigheidsbekleders, recepties, speeches. En toen, uit het niets – en daarom had het de krantenkoppen gehaald –, kwam er een jonge Joodse man naar voren. Hij greep de microfoon. ‘Ik heb een boodschap voor het Russische volk,’ schreeuwde hij. ‘En dat is deze: er is een God, en hij roept hen tot verantwoording. Hij zal hen veroordelen voor...’ – maar de rest van wat hij had willen zeggen ging verloren, omdat beampten snel de microfoon teruggrepen en hem hardhandig verwijderden. Daar in de file, luisterend naar het gedoe, werd ik getroffen door een gedachte: die man verkondigde het koninkrijk van God. En toen nog een gedachte: *hij kent niet eens de naam van de Koning.*

De ambiguïteit van zijn daad was voor iedereen overduidelijk. Is dat de manier waarop je protesteert? Dat doet toch meer slecht dan goed? Kun je niet beter de gewone kanalen gebruiken, of zijn die even problematisch? En hoe zit het dan met de kerk? Zou de kerk niet moeten opstaan en iets moeten zeggen? Zo ja, wat dan?

Welke microfoons zou ze moeten grijpen en welke aankondiging of boodschap komt erdoor, voordat de microfoon teruggepakt wordt? En, als die jonge Jood gelijk had door het Russische volk op te roepen tot bekering, vanwege het komende oordeel van God, hoe is zijn boodschap dan van toepassing (als dat al zo is) op de kerk of de wereld elders? Waarvan moeten wij ons bekeren en welk verschil zou dat maken?

De scherpte van dat moment werd voor mij nog versterkt door een tweede ervaring, die opnieuw met Vancouver te maken had. Later diezelfde zomer gaf ik een lezing in de stad. Ik kreeg de kans om de tentoonstelling te bezoeken. Elk land had zijn eigen paviljoen, waar verschillende aspecten van de nationale cultuur werden getoond. Ik werd het meest geraakt door de tentoonstellingen van landen als Pakistan en Saoedi-Arabië: zodra je er binnenliep werd je er door middel van symbolen en woorden aan herinnerd dat dit islamitische landen zijn, die aan de hand van het Boek, de Koran, leidinggeven aan hun samenlevingen. Die grondhouding kwam in al het andere terug.

En wat was de overeenkomst tussen de paviljoens van West-Europa en Noord-Amerika? Aan niets was te zien dat deze landen in enig opzicht 'christelijk' (geweest) waren, behalve dan een afbeelding van een kathedraal, die was opgenomen als deel van het culturele erfgoed. Maar net als bij de islamitische symbolen en woorden werd er de toewijding aan een specifieke reeks culturele symbolen uitgedragen: de fabriek, het industriële complex, de technologische innovatie. De boodschap klonk luid en duidelijk: deze landen waren bezig met geld verdienen. Ze speelden het spel van industrie en technologie en deden dat beter dan wie ook.

Hoe zat het met het christelijke evangelie dat ooit, hoe meerduidelig ook, in het middelpunt van de westerse cultuur had gestaan? Nou, aan de ene kant van de tentoonstelling was een paviljoen dat anders was dan de andere. Het was een christelijk

paviljoen. Het was aantrekkelijk, vrolijk gekleurd en goed georganiseerd. Je vond er boeken, films, folders en een verbazingwekkende variatie aan presentaties en materialen, die mensen uit ieder land uitnodigden om in Jezus Christus datgene te vinden wat nergens elders te verkrijgen was.

Opnieuw werd ik geraakt door een vraag die me sindsdien is bijgebleven en die ten dele heeft geleid tot de geboorte van dit boek. Is dit echt de taak van de kerk? Moet de kerk echt in de marge van de wereld staan, waar ze redding aanbiedt als ontsnapingsroute en ondertussen de wereld zijn gang laat gaan? Moet het evangelie geen tegenwicht bieden aan de centrale positie van technologie en zakenleven in het moderne Westen, die dienen als het westerse equivalent van de Koran? Moet het evangelie sowieso niet, in enig opzicht, de centrale positie van de Koran in veel landen in deze wereld ter discussie stellen? Is dat het enige doel van het evangelie? Mensen een persoonlijke religieuze optie bieden die, op het eerste gezicht althans, de rest van hun leven onaangestast laat?

Deze twee beelden uit Vancouver zetten de toon voor de vragen waarvoor we ons gesteld zien. Wat zijn de taken waartoe de kerk geroepen wordt in de wereld van vandaag? Hoe krijgen we daar vat op en hoe passen we die toe? De kerk wordt, in de westerse wereld op z'n minst, heen en weer geslingerd tussen twee visies. Moeten we met gestrekt been in de politieke slangenkuil springen, om links en rechts te veroordelen, en onszelf een slechte naam te bezorgen, omdat we religie en politiek vermengen? Of moeten we de wereld een ontsnapingsroute bieden uit deze wereld naar een privésfeer waarin je als mens gered wordt? En, stel dat we dit probleem zouden kunnen oplossen op het niveau van het 'officiële' beleid van de kerk, wat betekent dit dan voor de gewone christen, die geen politieke invloed heeft en geen talent voor evangelisatiewerk?

Dit zijn de vragen die me ertoe brengen om in dit eerste hoofdstuk na te denken over bekering, berouw en je afkeren van het kwaad. Het is overduidelijk dat er iets mis is met onze wereld, en met ons als mensen; maar wat is er dan mis? En hoe zetten we dat recht? Met andere woorden, waarvan moeten we ons bekeren?

Ik denk dat de kerk inderdaad de wereld moet oproepen tot bekering, maar niet zoals predikers van ófwel het ‘sociale evangelie’ van politiek activisme ófwel het ‘eenvoudige evangelie’ van persoonlijke vroomheid. De moderne wereld verkeert in een identiteitscrisis. Wij zijn als de verstrooide professor die een bericht stuurde naar zijn vrouw: ‘Ben ik in Coventry? Waar zou ik nu moeten zijn?’ We zijn vergeten waarnaar we op weg zijn. We krijgen talloze adviezen, maar wie kunnen we vertrouwen? Deze crisis heeft in de moderne westerse wereld een vorm van heidendom voortgebracht. Dat moet de wereld weten en daarvan moet ze zich bekeren. Maar moderne westerse christenen zien dat meestal niet als hun taak. Ik neem graag de tijd om uit te leggen wat ik daarmee bedoel.

Niet alleen de wereld, maar ook de kerk wordt door hetzelfde evangelie opgeroepen om zich te bekeren van haar eigen tekortkomingen, fouten en dwaasheden. De kerk kan de wereld alleen oproepen zich te bekeren als ze zelf haar eigen huis op orde heeft. Dat betekent niet dat we de wereld pas kunnen aanspreken als wij als kerk alles op een rijtje hebben. Dan zouden we een eeuwigheid kunnen wachten. Beide dingen moeten, zij het onvolmaakt, tegelijkertijd gebeuren.

Naar mijn idee gaat het daarom op dieper niveau over onze basale aannamen over de wereld, wat er mis mee is, en waar de oplossing te vinden is. Mensen hebben de wereld op verschillende manieren geanalyseerd en, wat even belangrijk is, ook al zijn ze soms niet in staat om die analyse onder woorden te brengen, toch

geven ze daarvan blijk in hun levenswijze. We moeten kijken naar de twee belangrijkste analysemethoden die ons ter beschikking staan, om vervolgens te duiden waar die de fout in gaan en wat daaraan gedaan kan worden. Sommige mensen hakken de wereld graag in tweeën. Anderen gooien alles op één hoop. Beide benaderingen leveren grote problemen op. Als we beide begrijpen, hebben we een belangrijke sleutel in handen om de vragen te beantwoorden waarmee we ons in de rest van dit boek bezig zullen houden.

De wereld in tweeën splitsen

Een boze M.P. schrijft naar *The Times* om te klagen over een geestelijke die 'religie en politiek vermengt'. Een zakenman gaat door met een winstgevend plan, ondanks medisch-ethische restricties. Een predikant dringt er bij zijn gemeente op aan om het wereldlijke van politiek en samenleving terzijde te schuiven en een 'geestelijke' boodschap te omarmen die niet besmet of aangetast mag worden door het politieke en sociale leven.

In elk van deze voorbeelden zien we een wereld die in tweeën gesplitst wordt, met een deel dat men 'goed' noemt en een ander deel dat 'slecht' is. Kortom: *dualisme*. Deze denktrant voert terug op de Griekse filosoof Plato en is nog steeds heel populair in de westerse wereld. Zo'n drie eeuwen geleden kreeg ze een nieuwe impuls door de beweging in de westerse cultuur die we kennen als de verlichting. Dit systeem deelt de werkelijkheid op in (a) de wereld van de fysieke fenomenen, en (b) de wereld van tijdloze waarheden, de waarheden van de 'rede'. En het beweert dat *je de kloof daartussen niet kunt overbruggen*.

Het behoeft weinig betoog waarom dit systeem, in welke vorm dan ook, zo populair is. Mensen zijn zich over het algemeen bewust van de tegenstelling tussen goed en kwaad. Ze zijn zich ook bewust van het contrast tussen de materiële wereld en de

niet-materiële waarden, en zien dat sommige vormen van kwaad overduidelijk verbonden zijn aan de materiële wereld. Wat is er logischer dan vaststellen dat er twee delen zijn? Toch brengt deze oppervlakkige analyse allerlei problemen met zich mee.

Een van de gevolgen van het dualisme is atheïsme. In veel verlichtingsdenken is ‘God’ een lastpost: Hij blijft zich maar met het leven bemoeien en mensen die zouden moeten spreken namens ‘God’ klemmen zich simpelweg vast aan hun macht, macht die ze gebruiken om zelf een prettig leven te leiden. God wordt dus (in eerste instantie) naar boven geschopt, en als Hij al een plekje krijgt, dan als afwezige huisbaas: Hij mag dan de wereld gemaakt hebben en er nog steeds in geïnteresseerd zijn, maar Hij doet er niet veel meer mee. Wij moeten zo goed mogelijk voor onszelf opkomen.

Maar zodra je God tot een afwezige huisbaas maakt, ben je al een eind op weg om Hem helemaal afwezig te verklaren. Het atheïsme van Marx en Freud, van Voltaire en John Lennon (die zich in een van zijn liedjes voorstelt dat er geen hemel is en erbij zegt dat dat hem weinig moeite kost) is het logische eindproduct van de afwezige huisbaas-theologie, het ‘deïsme’ van de achttiende eeuw. Veel kerkgangers konden zich aardig vinden in dit deïsme, omdat ze hierdoor rustig konden doorgaan met hun privé- of semi-privéreligie, zonder bemoeienis van buitenaf. Een kerk die tevreden is met dit compromis heeft het alleen aan zichzelf te wijten als de wereld haar ziet als steeds irrelevanter. Veel westerse kerken berusten niet alleen in het dualisme; ze zien het vaak aan voor het evangelie zelf.

Maar G.K. Chesterton zei al: Mensen die niet langer geloven in God, geloven niet in Niets. Ze geloven in Alles. En onder Alles valt ook een groot aantal alternatieve denkwijzen, waarvan sommige heel bizar (astrologie, toekomstvoorspelling enz.), andere ogenschijnlijk ‘normaal’ en onopvallend (materialisme, bruto

nationaal product enz.), en weer andere revolutionair (marxisme). We zullen enkele hiervan in hoofdstuk 3 en 5 bekijken. Eerst kijken we naar het tegenovergestelde van het dualisme. Sommige mensen doen heel erg hun best om de wereld één geheel te laten zijn.

Eén grote, universele theorie

Afdelingen maken een wereld rommelig. Het is veel netter om alles op één hoop te gooien. Maar hoe doen we dat? Meestal gebeurt dat door te blijven bij de splitsing van de verlichting, maar te beargumenteren dat de ene kant ten diepste een onderdeel is van de andere kant. Op die manier is er in de afgelopen honderd jaar regelmatig gezegd dat alles herleidbaar is tot materialisme. Alles wat lijkt te wijzen op verschillende dimensies van de werkelijkheid, van een spirituele of transcendente wereld, is simpelweg het gevolg van sociale of psychologische krachten. Deze krachten kunnen vervolgens herleid worden tot termen uit de natuurkunde, scheikunde en biologie. Anderen hebben geprobeerd te beargumenteren dat de fysieke wereld simpelweg onderdeel is van de geesteswereld, of wellicht zelfs van één Geest. Als het in tweeën splitsen van de wereld *dualisme* wordt genoemd, dan wordt die weer bijeenvoegen *monisme* genoemd.

Van de twee soorten monisme die ik net noemde (Geest-monisme en materie-monisme) voerde in een groot deel van de recente geschiedenis het materialistische monisme de boventoon in de westerse wereld. Toch brengt deze visie op de wereld grote problemen met zich mee. Hoe hard je ook probeert om een goede materialistische monist te zijn, de meeste mensen zijn zich ergens ook bewust van het feit dat de wereld waarin zij leven niet slechts een plek is vol materiële objecten, die door wetenschappers geanalyseerd kunnen worden. De wereld is een mysterieuze plek, die uitnodigt tot verbazing en verwondering. Een wetenschapper

kan me vertellen waarom een paardenhaar, als je die over een stuk darmsnaar spant, bij een bepaalde spanning een bepaalde noot voortbrengt; hij kan me helaas niet vertellen waarom Beethovens vioolconcert zo mooi klinkt. Een wetenschapper kan me uitleggen waarom een zon er bij zonsondergang roder uit ziet dan de rest van de dag, maar kan me niet uitleggen waarom ik zo geraakt word door het zien van een zonsondergang. Een historicus zou in principe in staat moeten zijn om me de exacte dag en het uur te noemen waarop Jezus stierf; maar de wetenschap zal nooit kunnen uitleggen wat Bunyan ontdekte, namelijk dat er bij het zien van het kruis een last van zijn schouders viel. Wat moet een monist hiervan maken?

In de moderne westerse cultuur ligt het antwoord voor de hand. We moeten een nieuwe vorm van Geest-monisme uitwerken. De moderne monist reageert negatief op alle dualistische verklaringen van het mysterieuze in deze wereld, die ons terugbrengen bij de breuk tussen een fysieke en een niet-fysieke wereld. Wij maken een van de grootste cultuurverschuivingen in de afgelopen eeuwen mee. We leven in een tijd waarin de materiële wereld zelf met nieuwe ogen wordt gezien. Ze wordt bekleed met de eigenschappen die ooit geprojecteerd werden op een hogere werkelijkheid: de wereld zelf is God, de ene God. Pantheïsme is de nieuwe religie voor het volk. Er is een grote Geest, en die is te vereenzelvigen met de wereld.

De kerk op de kaart

Op dit punt aangekomen ben je wellicht verbaasd over het feit dat ik abstracte termen gebruik, zonder te verwijzen naar posities die expliciet als 'christelijk' en 'niet-christelijk' kunnen worden gedefinieerd. Dat doe ik heel bewust. Ik krijg de indruk dat de meeste christenen in het Westen opvattingen hebben over de wereld, zichzelf, hun God en hun naasten die wellicht 'christelijke' labels

hebben gekregen, maar die in feite simpelweg variaties zijn van een of meerdere termen die ik eerder heb besproken. Die zijn allemaal in zichzelf niet specifiek christelijk, maar maken veeleer deel uit van brede culturele en filosofische ontwikkelingen. Waar bevinden christenen zich dan op de kaart die ik schetste?

Veel christenen met een meer traditionele achtergrond zijn ten diepste dualisten. (Ik heb het niet over officiële theologische posities, maar veeleer over de onbewuste wereldvisie van gewone christenen in de praktijk.) Hun is geleerd dat de ‘wereld’, gewoonlijk sterk geassocieerd met de materiële schepping, ten diepste slecht is; dat God zijn Zoon stuurde van buiten de wereld om ons eruit te bevrijden; dat het (misschien) Gods plan is om de materiële wereld tot een verdiend einde te brengen, waarna we allemaal óf in een immateriële hemel terechtkomen óf in een immateriële hel.

Zij die opgegroeid zijn met deze leer, zijn er vaak door beschadigd en zijn vaak de makkelijkste bekeerlingen tot het nieuwe monisme. Iedere vezel in hen weet, bijna letterlijk, dat het fysieke niet inherent slecht is, maar een goed geschenk van een liefdevolle God; en, na jaren te hebben geprobeerd om hun eigen lichamelijke te onderdrukken of te verwaarlozen, is het voor hen een grote opluchting om de ‘scheppingsspiritualiteit’ te ontdekken. Die biedt een nieuwe integratie, een nieuwe heelheid, die door de oude, traditionele vormen van dualisme altijd op afstand werd gehouden.

Ergens tussen dualisme en monisme bevindt zich de Nieuwe Theologie van de jaren zestig van de vorige eeuw (altijd een beetje dom om een beweging ‘nieuw’ te noemen), die het oude fundamentalistische dualisme afwees en in plaats daarvan ging voor praktische of politieke theologie. Men vond God in de moeizame pogingen om een rechtvaardigere, eerlijkere maatschappij te vormen. De theologie van de jaren zestig van de vorige

eeuw (denk bijvoorbeeld aan een boek als *Honest to God* van John Robinson) lijkt inmiddels behoorlijk passé, maar er zijn nog steeds veel mensen die ermee grootgebracht zijn en die zich afvragen waar ze nu heen moeten.

Al deze groepen gebruiken christelijke taal; ze lezen christelijke teksten, met name de Bijbel; ze zijn bezig met christelijke aanbidding, vieren op de een of andere manier de sacramenten en ze zien zichzelf vaak als de *ware* christenen in tegenstelling tot andere vormen van christendom.

Hier komt de partijgeest om de hoek kijken; en om partijgeest draait het al heel lang in het christendom van het Westen. Veel ‘evangelische christenen’ leren nog steeds om ‘liberalen’ af te wijzen op grond van het feit dat ze ‘tegen het bovennatuurlijke’ zijn; en, ondanks oude vijandschappen, werken ze soms samen met allerlei soorten katholieken om de ‘bovennatuurlijke religie’ te beschermen tegen haar lasteraars. Maar stel nu dat de tegenstelling ‘natuurlijk/bovennatuurlijk’ zelf een erfenis is van een beweging (de verlichting) die in zichzelf niet bijzonder christelijk was, maar in feite vaak juist heel antichristelijk?

Tegelijk leren veel ‘liberalen’ om bang te zijn voor ‘evangelische christenen’, op grond van het feit dat ze (bijvoorbeeld) dingen voor waar en zeker houden die in feite helemaal niet zo zeker zijn, en dat ze mensen op een onhandige en ontmenselijkende manier in een vakje stoppen. Liberalen lopen in dezelfde val, door ‘evangelische christenen’ te zien als een minderwaardig soort christenen. Zij weten heel zeker dat we veel niet zeker kunnen weten. En ga zo maar door.

Met name de Britse cultuur heeft een onaangename traditie van achterdocht en vijandschap, gebaseerd op klasse, regio, opleiding en accent; het gevolg is een houding die uitstraalt: ‘Jij bent anders dan ik en daarom mag ik je niet.’ Deze tendens binnen onze maatschappij sluipt maar al te gemakkelijk ook de kerk bin-

nen en zorgt daar voor verdeeldheid. Die lijken op het eerste gezicht theologisch van aard, maar geven, door veel christelijke beweringen en bijbelgedeelten belachelijk te maken, maar al te duidelijk blijk van hun ware aard. Ten diepste zijn het culturele vooroordelen, die zich hullen in taal die aan het christendom is ontleend. Dat wil natuurlijk niet zeggen dat er geen serieus theologisch debat of verschil van mening kan zijn; maar een groot deel van wat zich onder deze noemer lijkt te scharen, heeft daar niets mee te maken. Niets houdt ‘partijgeest’ binnen de kerk zo goed in stand als een gedeelde theologie die in feite niet specifiek christelijk is, maar christelijke taal gebruikt om zichzelf te legitimeren.

Terug op de rails

Wat moeten we nu met deze verwarring, problemen en verdeeldheid? De volgende passages bieden wellicht enkele suggesties:

Nee, ik wil dat het heel anders gaat! Jullie moeten niet alleen vasten, jullie moeten meer doen. Bevrijd mensen die gevangen zitten, maak hun boeien los. Laat alle slaven vrij. Zorg dat niemand meer onderdrukt wordt. Deel je brood met mensen die honger hebben. Geef arme mensen een plek in je huis. Geef kleren aan mensen die naakt zijn. Zorg goed voor de mensen om je heen! Als je dat doet, dan zul je echt gelukkig zijn. Je zult lijken op de zon die stralend opkomt in de ochtend. ... En met mijn macht zal ik jullie overal beschermen. (Jesaja 58:6-8 HSV)

Niet je kleren moet je scheuren, maar je hart. Keer terug tot de HEER, jullie God, want Hij is genadig en liefdevol, geduldig en trouw, en bereid het onheil af te wenden. ... Blaas de ramshoorn op de Sion, kondig een vastentijd af en roep op tot een plechtige samenkomst. Breng het volk bijeen. (Joël 2:13, 15-16)

De tollenaar echter bleef op een afstand staan en durfde niet eens zijn blik naar de hemel te richten. In plaats daarvan sloeg hij zich berouwvol op de borst en zei: “God, wees mij zondaar genadig.” Ik zeg jullie, hij ging naar huis als iemand die rechtvaardig is in de ogen van God, maar die ander niet. Want wie zichzelf verhoogt zal worden vernederd, en wie zichzelf vernedert zal worden verhoogd. (Lucas 18:13-14)

Deze teksten spreken over bekering. Bij bekering draait het erom dat je, nadat je bent afgedwaald, weer terugkomt op het goede spoor. Daarvoor is nodig dat je het kwaad persoonlijk en gezamenlijk onder ogen ziet. Als kerk moeten we de manieren herkennen waarop we zijn afgedwaald, door enerzijds dualisme na te jagen en anderzijds monisme. Vervolgens moeten we bepalen hoe we ons leven en onze agenda opnieuw vormgeven rondom het evangelie zelf. Dat wordt in dit boek verder uitgewerkt.

Tegen de dualist moeten we zeggen dat Gods wereld een *geïntegreerd* geheel is. De Bijbel kent geen scheiding tussen de materiele wereld aan de ene kant en de sfeer van Gods belangen en interesses aan de andere kant. In het gedeelte uit Jesaja veroordeelt de profeet een religieuze praktijk die in de privésfeer plaatsvindt en niet verbonden is aan gerechtigheid voor de maatschappij. Doet hij daarmee iets af aan de ‘geestelijke’ waarheid, door die te verwarren met sociale daadkracht? Natuurlijk niet: ‘Je zult lijken op de zon die stralend opkomt in de ochtend.’ Gods volk wordt uitgenodigd – ja, opgeroepen – tot een *geïntegreerde* spiritualiteit.

Tegen de monist moeten we zeggen dat er binnen Gods geschapen orde twee noodzakelijke *onderscheidingen* moeten worden gemaakt. Die moet je niet verwarren met het dualisme dat we eerder bespraken. Het gaat hierbij om:

1. Een duidelijk verschil *tussen God en de wereld*. God is de schepper; de wereld is het geschapene. Die twee zijn niet hetzelfde. Het geschapene is gemaakt om gevuld te worden met de heerlijkheid van God en die te weerspiegelen; de wereld is goed geschapen, vol zegen en rijkdom; maar God en de wereld zijn niet hetzelfde. We kunnen er hierbij op wijzen dat de wereld goed gemaakt is, maar van *voorbijgaande* aard is. Vanaf het begin is ze onderhevig aan verandering en verval, en de Bijbel laat voortdurend zien dat God meer met zijn schepping van plan is dan nu al is geopenbaard.
2. Een daadwerkelijk verschil *tussen goed en kwaad*: tussen goedheid die zichtbaar wordt in menselijke gehoorzaamheid en de gevolgen daarvan, en kwaad dat zichtbaar wordt in menselijke rebellie en de gevolgen daarvan. Dit morele onderscheid heeft niets te maken met geschapen zijn of een lichaam hebben; het heeft alles te maken met de keuzes die wij mensen maken en de gevolgen daarvan voor onszelf en voor de wereld.

Dualisten halen deze twee vaak door elkaar. Maar al te gauw stellen we ons voor dat slecht zijn en een lichaam hebben met elkaar verbonden zijn. De monist daarentegen vermijdt deze valkuil, maar haalt God en de wereld door elkaar, en komt uit bij een ontkenning van het verschil tussen goed en kwaad.

Koers houden tussen dualisme en monisme vereist goede stuurmanskunst. Als kerk hebben we een beter zicht op God en de wereld nodig, een visie die stevig gefundeerd is in het evangelie van Jezus en die duidelijkheid schept over de situatie waarin we ons nu bevinden.

De gelijkenis van de farizeeër en de tollenaar, die Lucas vertelt, is een ernstige waarschuwing tegen het fenomeen dat we hierboven al zagen, waarbij religieuze mensen hun religiositeit gebruiken als wapen tegen de ander. Mensen als de farizeeër drijven anderen het atheïsme in: ‘Als dat religie is,’ (horen we ze in gedachten zeggen) ‘dan moet ik daar niets van hebben.’ De kerk zou aan de tollenaar een voorbeeld kunnen nemen. We hebben weinig om trots op te zijn. Als we ons voor nieuwe taken gesteld zien – als we inderdaad vernieuwd moeten worden om die nieuwe taken te kunnen uitvoeren – dan moeten we ons vooral niet vrolijk in de handen wrijven vanwege alle wijsheid, kundigheid, volwassenheid, inzichten, kennis, geestelijk leven, visie of wat we ook maar in huis hebben, ofwel als individuen of (de hemel sta ons bij) als groep. Dan is het project al bij voorbaat mislukt. We moeten allereerst ons falen toegeven: God wees ons, zondaars, genadig.

We moeten ons dus bekeren van onze halfslachtige, semichristelijke ideeën (dualistisch, monistisch of wat ook) en van alles waardoor we denken dat ons geloof zuiver is en degelijk, terwijl het in werkelijkheid halfbakken is en lauw. We moeten ons bekeren van het feit dat we onze verwarde en krakkemikkige theologieën als aanvalswapens gebruiken tegen mensen van wie we niet houden of die we niet begrijpen.

Als we vat willen krijgen op een waarachtiger theologie, dan kan dat alleen door sommige van onze oude opvattingen te herroepen. Zie het als een manier van vasten. Eten is goed, maar door te vasten leren we om geen misbruik te maken van eten. Christelijke dogmatische gevoeligheid is goed, maar er komt een tijd dat we die even in de koelkast moeten zetten. Het is belangrijk om erop te letten dat we die niet misbruiken, door ‘theologische’ argumenten in te zetten in een strijd die meer te maken heeft met onze cultuur, onze subcultuur, ons temperament of onze intellectuele trots dan met iets specifiek christelijks. Laten wij met onze

specifieke theologische tradities in de schoenen van de tollenaar gaan staan: God wees ons, zondaars, genadig. Wij maken deel uit van het probleem, van de verwarring. Het wordt tijd dat we dat toegeven. Alleen zo kunnen we iets leren van Jezus zelf. Dat brengt ons bij het volgende hoofdstuk.

Gespreksvragen

1. Waar staat jouw kerk binnen het ‘theologische’ spectrum? Ben je meer geneigd tot dualisme of tot monisme, of is er sprake van een balans?
2. Op welke manieren weerspiegelen de standpunten van jouw gemeente opvattingen die ook in jouw deel van de samenleving worden hooggehouden?
3. Lees Jesaja 58:1-8 nog een keer. Zijn er dringende, praktische taken in je lokale gemeenschap die passen bij dat wat God daar van zijn volk vraagt? Wat doet jouw kerk al in dit opzicht en wat zou je nog meer kunnen doen?
4. De moderne westerse samenleving geeft vaak geen gehoor aan deze oproep. Waaruit blijkt dat?
5. Zijn er manieren waarop je, in je omgeving, kunt strijden tegen armoede, dakloosheid en onrecht?
6. Hoe zou jij, in je gemeente, die taken kunnen integreren in de zondagse samenkomsten?

ONTMASKERING VAN MODERNE IDEOLOGIEËN ALS NIEUWE GEDAANTEN VAN OUDE GODEN

In dit boek laat Tom Wright zien hoe het lezen van het Nieuwe Testament in zijn oorspronkelijke heidense context helpt om het evangelie beter te verstaan in onze tijd. De wereld van toen vertoont opvallende overeenkomsten met hedendaagse vormen van spiritualiteit en levensbeschouwing. Ideologieën als liberalisme en materialisme zijn nieuwe gedaanten van oude goden. Wright ontmaskert deze krachten en laat zien hoe het evangelie daar een krachtig alternatief tegenoverstelt: het geloof dat God in Jezus Christus werkt aan de vernieuwing van de wereld en dat de kerk daarin een roeping heeft.

Tom Wright, vooraanstaand Brits nieuwtestamenticus, staat bekend om zijn toegankelijke theologie en diepe bijbeluitleg. Wereldwijd inspireert hij lezers met zijn visie op Jezus, Paulus, de kerk en het koninkrijk van God, zoals in zijn eerder verschenen boek *Het geheim van Handelingen*.

KokBoekencentrum.nl
UITGEVERS | UTRECHT

ISBN 978 90 435 4406 1 • NUR 700

9 789043 544061